

Wonen in het hart van kwartelkoningenland schept verplichtingen. Sjoerd Boonstra (Zuidhorn, 1958) en Bert Dijkstra (Ravenswoud, 1971) kunnen erover meepraten. Zij geven nu alweer zeven jaar leiding aan de 'Telgroep Drentse Aa', een groep vrijwilligers die met gerichte inventarisaties 'crex-vriendelijk beheer' mogelijk maakt. Staatsbosbeheer is blij met de hulp.

Strijden voor een

staan twee liefhebbers aan de kant van de weg met hun toeters in het riet gericht. Crex crex, ... crex crex, ... crex crex ... "Zo dichtbij hoor ik ze niet vaak", zegt een duidelijk opgetogen Boonstra. "Ze geven het gebied iets extra mystieks. Hier in het noorden worden plotseling opkomende mistflarden meestal geassocieerd met 'Witte Wieven'. Als ik dan ook nog dit geluid hoor, dan krijg ik daar wel kippenvel van, ja." Dijkstra op zijn beurt, kijkt er eigenlijk al niet meer van op, van drie roepende kwartelkoningen vlak bij elkaar. "Dit is mijn vaste telplot, dus ja, dan weet je dat je hier, zacht gezegd, een grote kans hebt op mooie geluiden. Maar het blijft natuurlijk wel speciaal."

MKZ-crisis

Boonstra en Dijkstra geven nu alweer zeven jaar leiding aan de 'Telgroep Drentse Aa'. Boonstra: "De telgroep is ontstaan na de herinrichting van het gebied in 2000. Met een klein groepje begonnen we met het tellen van schaarse en zeldzame soorten, als de Kwartelkoning, de Grauwe klauwier, de Nachtzwaluw en het Porseleinhoen, aangevuld met enkele specifieke 'indicatorsoorten'. Het eerste jaar, 2001, was nog wat moeizaam. We konden toen vanwege de MKZ-crisis het veld niet in. Maar vanaf 2002 ging het goed los. Het kleine groepje breidde zich allengs uit tot nu 50 mensen."

De tellers merkten al snel dat het gebied een bijzonder aantrekkingskracht uitoefende op de Kwartelkoning. Dijkstra: "In 2002 zaten hier vier territoria. Maar de vogels bleken het ook moeilijk te hebben, want dat aantal zakte in de daarop volgende jaren in. Vandaar dat we in gesprek gingen met terreinbeheerder Staatsbosbeheer en met de kwartelkoningexpert van SOVON, Jan Schoppers. Zodra wij nu ergens een territorium van een Kwartelkoning vaststellen, melden wij dat aan de

Slechts één keer heeft Sjoerd Boonstra hem in al die jaren gezien. "Heel toevallig eigenlijk. Ik stond aan de rand van een rietveldje en daar kwam hij ineens, heel rustig langslopen. Omdat je het na al die jaren van alleen maar horen totaal niet verwacht, was dat heel speciaal." Ook Bert Dijkstra kan de visuele waarnemingen van de Kwartelkoning nog op één hand tellen. Een enkele keer gebruikte hij daarvoor zijn trukendoos. "Heel soms speel ik tijdens inventarisaties een geluidsopname af, om de kwartelkoningen te 'stimuleren'. Op een gegeven moment liep ik op een zandpad waar we voor ons een mannetje hoorden raspen. Het werd even stil. En toen achter ons, op het zand een doffe 'plof'. Toen we ons omdraaiden zat hij daar in de schemering... Geweldig!" Gehoord hebben de beide mannen de Kwartelkoning des te meer. "En om je de waarheid te zeggen is het geluid veel mooier dan het dier zelf", vindt Dijkstra. Deze avond laten maar liefst drie mannetjes zich horen, vlak langs de openbare weg, even buiten het Drentse gehucht Taarlo. Het blijkt een hot spot van nationale faam. Waar een mooie vogel nogal eens indrukwekkende telelenzen trekt, lokt de Kwartelkoning vooral richtmicrofoons. Geïnspireerd door de meldingen op waarneming.nl,

Freelance wetenschapsjournalist Rob Buitter baggert voor SOVON door de klei. Rob is ondermeer verslaggever voor Vara's Vroege Vogels en schrijft ook voor bladen als Trouw, Intermediair en Vogelnieuws. 'Noem me gerust vogelaar. Maar vogelkenner, dat durf ik – zeker in een blad van SOVON – niet te beweren. Ik rij vooral graag nieuwsgierig mee op de bagagedrager van de echte cracks', zegt hij. In 'IN DE KLEI' doet Rob verslag van zijn ontmoetingen in het veld.

De onzichtbare vogel

beheerders. Die zorgen dan dat de maaimachines tot het eind van het kuikenseizoen, op zijn minst tot 1 augustus, uit het gebied blijven." Veel moeite hoeven de crex-tellers daar eigenlijk al niet meer voor te doen, benadrukt Dijkstra. "Staatsbosbeheer is sowieso steeds later gaan maaien. Waar ze vroeger in juni of juli nog wel eens door het veld gingen, is dat nu bijna nooit meer voor augustus. De grootste zorg zijn nog de percelen die Staatsbosbeheer verpacht aan anderen. Die kunnen in principe hun eigen plan trekken door soms al in juni of juli te gaan maaien, of in mei al vee in te scharen. Daar zijn we dus extra alert op territoria die beschermd moeten worden tegen uitmaaien of vertrapping."

Behalve traditionele kwartelkoningengebieden als Oost-Groningen en het rivierengebied zijn de Drentse beekdalen nu erg populair onder de 'crexen'. Dijkstra denkt dat het beleid van Staatsbosbeheer daar mede debet aan is. "We kunnen het broedsucces niet monitoren. De vogels zelf zijn al moeilijk te vinden, de nesten ga je helemaal niet vinden. Dat moet je ook niet willen. Maar het kan eigenlijk niet anders dan dat het spaarzame maaibeleid van Staatsbosbeheer zijn

vruchten afwerpt. Verder is het hier niet alleen een nat maar ook een schraal gebied. Het staat dus niet stampvol met dicht gras dat gaat hangen. Er is wel dunne, rechttopgaande vegetatie. Daar kunnen de Kwartelkoningen nog goed hun weg in vinden. Vorig jaar hadden we in het beperkte deel van de Drentse Aa dat door onze telgroep wordt bestreken alleen al negen territoria. Dat is geweldig voor zo'n schaarse vogel. Er blijven nog wel veel raadsels omtrent de influxen die soms optreden. Buiten ons gebied, misschien zelfs buiten ons land, spelen factoren die natuurlijk niet gerelateerd zijn aan beheer hier. Soms krijgen we ook de indruk dat vogels die elders zijn uitgemaaid hier een tweede poging komen doen."

Maaibeleid

De mensen van de telgroep Drentse Aa zijn erg te spreken over de samenwerking met Staatsbosbeheer. Boonstra: "Als wij naar de beheerders bellen over een territorium van een kwartelkoning of een porseleinhoen, dan wordt daar absoluut rekening mee gehouden." "Met snoeiwerkzaamheden ligt dat soms wat moeilijker" vult Dijkstra aan. "Dan praat je vooral over de bescherming van Grauwe klauwieren. Ik heb geloof ik nog nooit meegemaakt dat een nest is gesneuveld door snoeiwerkzaamheden. Maar het kan wel gebeuren dat in een bepaald gebied in het najaar het braamstruweel aan de rand van een veld wordt verwijderd. Dat kan dus betekenen dat er in het volgende jaar geen klauwieren meer terugkomen." Harry Offringa, als boswachter bij Staatsbosbeheer verantwoordelijk voor Inventarisatie en Monitoring in het Drentse Aa-gebied, is erg te spreken over de hulp van de telgroep. "Het is duidelijk dat wij dit soort inventarisaties op deze schaal nooit op eigen kracht kunnen

doen. In de beginjaren hoorden we nog wel eens gesputter als we een perceel wat vroeger hadden gemaaid, en bij het uitwerken van de telgegevens in het najaar bleek dat daar een Kwartelkoning had gezeten. Inmiddels hebben de tellers allemaal een eigen plot en werken ze ook met kaarten volgens de Staatsbosbeheersystematiek en naamgeving. Zodra ergens een territorium wordt vastgesteld zetten de tellers dat op de mail en kunnen wij meteen actie ondernemen, of liever gezegd, actie nalaten." Dat er ten aanzien van de Grauwe klauwieren nog wel wat te wensen overblijft erkent ook Offringa. "Beheerders hebben van nature nog wel eens de neiging om een perceelrand 'netjes' te maken. Dat betekent dat er soms te rigoureuus met een klepelmaaier door de braamstruiken wordt gegaan. Maar als dat nou net een geliefde plek was voor de Grauwe klauwier is dat inderdaad vervelend. We streven er nu naar om, net zoals dat bij het maaien van riet gebeurt, altijd een deel overjarig struweel te laten staan om dat pas een volgend jaar mee te nemen."

Natte voeten

Als de zon bijna achter de horizon verdwenen is, lijkt één van de Kwartelkoningen op nog geen tien meter van de weg te roepen. Je denkt hem bijna aan te kunnen raken, zo dichtbij zit hij. Maar zien, ho maar. Iedere keer als je denkt dat het jonge riet beweegt, blijkt het een windvlaag. "Maar vergis je niet", waarschuwt Dijkstra. Wat soms dichtbij lijkt kan eigenlijk nog heel ver zijn. We drukken onze tellers ook altijd op het hart om een plaatsbepaling van een territorium van verschillende kanten uit te voeren. Dan blijkt hoezeer je je kunt vergissen in de afstand". Een tweede exemplaar lijkt een meter of vijftig verderop te roepen. Voorzichtig lopen we zijn kant op. "Het is het mooie, maar meteen ook een beetje de tragiek

lopen we zijn kant op. "Het is het mooie, maar meteen ook een beetje de tragiek van dit gebied", vindt Boonstra. "We kunnen hier zo inlopen, zonder een bordje 'Broedgebied', laat staan een hek of iets dergelijks tegen te komen. Zeker sinds dit gebied is uitgeroepen tot Nationaal Beek- en Esdorpenlandschap is toerisme het toverwoord. Iedereen moet kennis kunnen maken met dit Nationaal Park. Maar dat heeft natuurlijk wel een keerzijde. Het kan natuurlijk niet zo zijn dat we de maaimachines op de gevoelige tijden en plaatsen weren en dat daar toeristen voor terugkomen." Toch pleit de telgroep niet voor de terugkeer van verbodsborden en hekjes. Boonstra: "Als je door middel van hoog gras of drassig land – toevallig ook de voorkeur van de Kwartelkoning – zorgt dat eventuele bezoekers op gevoelige stukken makkelijk natte voeten krijgen, dan houd je ze op een vriendelijke manier uit de broedgebieden."

Het enige concrete strijdmiddel van de telgroep is onderzoek. Dijkstra: "Rond dit Nationaal Park is ook een Natuurplatform ontstaan. Dat is een heel actieve groep die ook juridische middelen gebruikt als op een kwetsbare plek bijvoorbeeld een fietspad wordt gepland. Dergelijke juridische middelen gebruiken wij niet. We voorzien het platform wel van telgegevens, als ze die nodig hebben. Want wij zien het gevaar ook wel. Als het Nationaal Park meer mensen van de natuur wil laten genieten is dat mooi. Maar als de ondernemers in de omgeving dat vertalen naar 'exploiteren', dan komt de natuur juist in het gedrang. Wij geven dan graag een stem aan bijvoorbeeld de Kwartelkoningen uit het gebied." Op een zomerse avond als deze is overduidelijk dat Boonstra en Dijkstra dat alleen maar figuurlijk kunnen bedoelen. Het 'crex crex ... crex crex ... crex crex ...' klinkt indrukwekkend over een rietland dat koper kleurt in de ondergaande zon.

Zoogdieratlas.Nl

Haas. Foto: Fred Hustings

Kwartelkoning. Foto: Peter Eekelder

Naar een digitale atlas

Eind 2008 is de Zoogdierverseniging van start gegaan met de digitale Zoogdieratlas.nl. Hiervoor zijn we op zoek naar zo veel mogelijk waarnemingen van alle Nederlandse zoogdieren. We hopen zo een goed beeld te krijgen van de verspreiding, niet alleen van zeldzame en kwetsbare soorten als boomarter en otter, maar ook meer algemene soorten als konijn, haas, vos en egel. Hoe gaat het hiermee en waar worden ze gezien? In natuurgebieden, op het platteland of zelfs in de stad? Zitten ze overal of slechts in delen van het land?

Op Zoogdieratlas.nl wordt per provincie de verspreiding van zoogdieren in kaart gebracht.

Hiervoor zijn verschillende partijen benaderd om mee te werken, zoals provinciale Landschappen, organisaties Landschapsbeheer, provinciale zoogdierwerkgroepen, de Provincie en enkele andere organisaties.

In zes provincies (Overijssel, Drenthe, Zeeland, Brabant, Zuid-Holland en Noord-Holland) is inmiddels een atlasproject van start gegaan. In de loop van 2009 zullen de resterende provincies volgen. In iedere provincie is een coördinator aanwezig als aanspreekpunt.

Ieder provinciaal atlasproject duurt twee jaar. Omdat het startmoment per provincie verschillend is, heeft het landelijke project een totale looptijd van drie jaar (2008-2011).

Via de provinciale atlasprojecten wil de Zoogdierverseniging uiteindelijk een landelijke digitale zoogdieratlas realiseren. Iedereen die mee wil helpen, kan op zijn provincie klikken en kijken waar een dier al waargenomen is en waar dus de 'witte vlekken' in zijn provincie zitten.

Op Zoogdieratlas.nl staat informatie over de provinciale projecten, worden activiteiten en nieuwtjes aangekondigd en is informatie te vinden over de soorten.

Hoe kan ik meedoen?

Meedoen aan Zoogdieratlas.nl kan door het invoeren van waarnemingen op www.telmee.nl en Waarneming.nl.

De Zoogdierverseniging en Stichting Natuurinformatie hebben afgesproken dat de zoogdierwaarnemingen die op Waarneming.nl worden ingevoerd ook zichtbaar worden op Zoogdieratlas.nl, net als die welke worden ingevoerd via www.telmee.nl.

Op Zoogdieratlas.nl zijn waarnemingen alleen op kilometerhok niveau zichtbaar. Er zijn dus geen details van een waarneming te zien, zoals de exacte locatie, waarnemer en type waarneming.

Alle hulp welkom

Het realiseren van een 'levende' (= digitale) atlas is mogelijk door de faciliteiten die beschikbaar (gaan) komen rond de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFD) en www.telmee.nl. Komende tijd vinden er vele veranderingen plaats, waardoor Zoogdieratlas.nl steeds vollediger zal worden.

De provincies die al zijn begonnen, hebben diverse activiteiten en cursussen op het programma staan. Maar zij zijn vooral op zoek naar zo veel mogelijk zoogdierwaarnemingen! Geef dus alle zoogdieren die u buiten tegenkomt aan ons door. Ook oude, nog niet eerder doorgegeven waarnemingen kunnen alsnog worden ingevoerd. Alle hulp is welkom. Mocht u zin hebben om mee te doen, kijk dan voor de activiteiten op Zoogdieratlas.nl of neem contact op met de provinciaal coördinatoren.

De Zoogdierverseniging streeft ernaar om na afloop van het project in 2011 een permanente digitale atlas op internet beschikbaar te hebben.